

اشعیا

دکتر حسن رضایی هفتاد*

پسر عاموس و پیامبری که به هدایت اسراییلان فرستاده شد. نام اشعیا (به عربی، شعیا یا اشعیا) در قرآن ذکر نشده است اما متون تفسیری (مثلاً، طبری، تفسیر، ج ۱۵، ۳، ۲۲؛ ماوردی، نُکَت، ج ۳، ۲۲۹) در ذیل آیه ۴ سوره اسراء به نام او اشاره می‌کنند «و در کتاب آسمانی [شان] به فرزندان اسرائیل خبر دادیم که: قطعاً دو بار در زمین فساد خواهید کرد، و به سرکشی بسیار بزرگی خواهید خاست». در متون «قصه‌های پیامبران» (قصص الانبیاء)، اشعیا به خاطر پیشگویی ظهور مسیح و محمد کاملاً شناخته شده است، اما سرگذشت خود او هم تمثیلی است از این که چگونه «فساد» مردمان که در آیه ۴ سوره اسراء به آن اشاره شده، موجبات بعثت این پیامبر را فراهم کرد.

در متون اسلامی، سرگذشت اشعیا شامل سه دوره نبوت است. شرح طبرسی (وفات ۳۱۰/۹۲۳) شرحی مثال‌زدنی است. در اولین دوره، پیامبری اشعیا در عهد صدقیا (یا به قول کتاب مقدس، حزقیا) به اثبات رسید و او مرگ این پادشاه را پیشگویی کرد. دومین دوره نبوت او در زمان محاصره اورشلیم، به دست سنحاریب بود. پس از آن که اشعیا پیشگویی را اعلام کرد، چون خداوند دعای صدقیا را مستجاب گردانید، مرگ این پادشاه پانزده سال به تعویق افتاد و خداوند تمام سپاهیان دشمنش را به جز سنحاریب و پنج کاتب هلاک ساخت. صدقیا این فرمانده را شصت و شش روز به دور شهر گرداند و بعد با اطاعت فرمان خدا، به سنحاریب اجازه داد به بابل بازگردد. پس این رخدادها جملگی «هشدار و زنهار» قدرت خداوند بودند. در سومین دوره نبوت اشعیا، مردم پس از مرگ پادشاه از راه‌های خداوند منحرف شدند و اشعیا از نابودی عنقریب آن‌ها خبر داد. این کار به شهادت او به دست اسرایلیان قبیله‌اش منتهی شد. هنگامی که جان اشعیا به خطر افتاد، او گریخت و به درون یک درخت پناه برد. ولی شیطان شرابه‌های تن پوشش را به دشمنان نشان داد و آن‌ها درخت را اره کردند و در حین این کار او را هم به قتل رساندند. نقش اشعیا در پیشگویی ظهور محمد و اسلام، عنصر مهمی در قصه اوست. مثلاً طبری به صراحت اظهار

می‌کند «اشعیا بود که از ظهور مسیح و محمد خبرداد» (تاریخ، ج ۱، ۶۳۸). در مجادلات قلمی معاصر، اشعیا همچنان نقش مهمی ایفا می‌کند که نمونه آن‌را در کتابی همچون محمد نبی‌الاسلام (محمد پیامبر اسلام) نوشته محمد عزت اسماعیل الطهطاوی می‌توان دید. در این کتاب، اشاره‌های اشعیا به بیابان (کتاب اشعیای نبی، ۱۳:۲۱، ۳:۴۰)، «قوم صالح» که از دروازه‌های اورشلیم گذر خواهد کرد (کتاب اشعیای نبی، ۲:۲۶) و «فاتحی از مشرق» (کتاب اشعیای نبی، ۲:۴۱) و امثال آن، همگی شواهد کتاب مقدس در تأیید ظهور محتوم اسلام قلمداد شده‌اند (به این دلیل محتوم که بخشی از مشیت الهی به شمار می‌رفت).

* استادیار دانشگاه تهران (قرآن پژوه نابینا)